

з метою встановлення факту контактної взаємодії елементів речової обстановки - М.: ВНИИСЭ, 1978. - С. 30 - 47.

4. Проблеми організації і проведення комплексних експертних досліджень: матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф. (Горький, 14 кв. 1987 р.). - Горький: МЮ РСФСР, 1987. - 133 с.
5. Криминалистическая экспертиза. Курс лекций ВЭП-2: Судебно-баллистическая экспертиза. - Волгоград: Волгоградский институт МВД России, 1996. - 120 с.
6. Шляхов А.Р. Судова експертиза: організація та проведення/А.Р. Шляхов. - М.: Юридична література, 1979.- 168 с.

*Удовенко Ж. В.,
професор кафедри криміналістичних експертиз ННІ №2
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЩОДО ОХОРОНИ ОСОБИСТОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

На світовій арені затвердилася позиція, що дотримання прав людини не є внутрішньою справою окремої держави. Саме права людини виступають як основний критерій легітимності самої держави. Міжнародним співтовариством розроблений ряд документів щодо єдиних стандартів здійснення правосуддя по кримінальних справах і, перш за все, в контексті невтручання в особисте і сімейне життя осіб, які беруть участь в кримінальному провадженні.

У руслі загального процесу правової інтеграції, активним учасником якого стала Україна, зближення українського законодавства з цими стандартами є природним і необхідним.

Міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють область кримінального провадження, можна підрозділити на дві групи.

До першої з них відносяться міжнародні правові акти загального значення щодо співпраці України в зовнішній сфері, включаючи взаємодію з процесуальними органами інших держав при розслідуванні кримінальних правопорушень. Іншу групу складають акти, що стосуються прав і свобод людини. Саме остання група актів і є об'єктом нашого дослідження.

Конституційне закріплення прав людини і громадянина, куди структурно входить право на невтручання в особисте і сімейне життя осіб, виникло не на

рівному місці і не самі по собі, це зовсім не українське «ноу-хау». Нормативною базою, основою, фундаментом вказаних прав послужив і служить до теперішнього часу саме міжнародний досвід, накопичений світовою спільнотою не за один десяток років.

Серед чинних міжнародно-правових актів у сфері прав і свобод людини, і зокрема, невтручання в особисте і сімейне життя осіб, що мають безпосереднє відношення до кримінального провадження, учасниками яких є Україна, необхідно назвати Міжнародний пакт про цивільні і політичні права, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. на основі Загальної декларації прав людини від 1948 р.; Декларацію про захист всіх осіб від тортур і інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів звернення або покарання, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1975 р.; Конвенцію проти тортур і інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів звернення і покарання, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1984 р.; Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, прийняті Конгресом ООН з попередження злочинності і поводження з правопорушниками в 1955 р. і схвалені резолюцією Економічної і Соціальної ради 18 травня 1957 р.; Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р.; Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочину або зловживання владою, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 1985 р., Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя відносно неповнолітніх («Пекінські правила»), затверджені Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1985 р.

Тут необхідно відразу обмовитися, що термін «цивільні права», що вживається в міжнародно-правових документах, пов'язаний із заборонаю втручання держави в певні сфери індивідуальної активності. Під ними маються на увазі права на недоторканість особи, житло тощо. В такому розумінні «цивільні права» відповідають поняттю «особисті права», що використовується у вітчизняній юридичній літературі і теорії права.

Отже, ст. 3 Загальної декларації прав людини закріплює право кожної людини на життя, свободу і особисту недоторканість. Ст. 9 Декларації вказує гарантію даного права на свободу в контексті кримінального процесуального примусу: «Ніхто не може бути підданий арешту, затриманню або вигнанню». Ст. 12 Декларації свідчить: «Ніхто не може піддаватися втручанням в його особисте і сімейне життя, посягати на недоторканість його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань».

Міжнародний пакт про цивільні і політичні права і Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод дублюють проголошені в Декларації

права, розкриваючи їх вміст детальніше і передбачаючи можливі обмеження, а також гарантії цих прав, причому багато - в контексті боротьби із злочинністю в цілому і здійснення кримінального провадження.

Такі заходи процесуального примусу, як затримання і арешт, зазіхають на недоторканість приватного життя не безпосередньо, а внаслідок того, що факт їх застосування, стаючи надбанням гласності, принижують честь і добре ім'я людини. Тому міжнародно-правові гарантії свободи і особистої недоторканості особи в кримінальному провадженні одночасно слід розглядати і як гарантії права на захист її честі і доброго імені.

Стаття 17 Пакту і ч. 1 ст. 8 Конвенцій дублюють вміст ст. 12 Декларацій. Крім того, згідно ч. 2 ст. 19 Пакту, кожна людина має право на свободу шукати, отримувати і поширювати всякого роду інформацію усно, письмово або за допомогою друку. В той же час, відповідно до ч. 3 ст. 19 Пакту, це право може бути зв'язане зі встановленими законом обмеженнями, необхідними для поваги прав і репутації інших осіб.

Згідно ч. 2 ст. 8 Конвенцій, не допускається втручання державних органів в здійснення права людини на повагу його особистого і сімейного життя, недоторканості його житла і таємниці кореспонденції, за винятком випадків, коли це передбачено законом і необхідно в демократичному суспільстві на користь державної безпеки, громадського порядку і запобігання злочинам, в цілях запобігання безладам або злочинам, охорони здоров'я або захисту моральності або захисту прав і свобод інших осіб.

Більш ми не вважаємо за доцільне наводити тексти міжнародно-правових документів, що містять положення, що розкривають засаду недоторканості приватного життя, і аналізувати їх співвідношення, оскільки це не входить в завдання нашого дослідження.

Як видно, право людини на невтручання в його особисте та сімейне життя вказується в міжнародно-правових документах разом з такими правами, як право на недоторканість житла, право на таємницю кореспонденції і право на недоторканість честі і репутації (ст. 12 Загальній декларації прав людини; ст. 17 Міжнародного пакту про цивільні і політичні права; ст. 8 Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод).

Таким чином, в міжнародно-правових документах права особи, що охоплюються правом на особисте і сімейне життя, отримали закріплення і досить детально регламентовані. В той же час, відповідно до Конституції України, загальновизнані принципи і норми міжнародного права і міжнародні договори є складовою частиною її правової системи. Саме у такому ключі, тобто як складова частина правової системи України, міжнародно-правові принципи,

норми і міжнародні договори у сфері охорони приватного життя при здійсненні кримінального провадження і підлягають розгляду.

Необхідно відзначити, що вищезгадане конституційне положення є прямою підставою до безпосереднього вживання положень міжнародного права про охорону приватного життя в різних областях внутрішньої державної діяльності, у тому числі при розслідуванні кримінальних правопорушень. Проте як сама можливість, так і умови такого вживання є предметом широкої дискусії в юридичній науці. Так, одні учені є категоричними противниками прямої дії міжнародного права усередині країни, інші виходять з того, що регламентація внутрішніх стосунків міжнародно-правовими нормами - досить часте явище, і немає жодних принципів перешкод для прямої дії міжнародних норм у внутрішній державній сфері. Нам же найбільш близька позиція третьої групи учених, що вважають, що включати міжнародні норми в число безпосередніх регулювальників внутрішніх державних стосунків можна лише в тих випадках, коли збігається об'єкт регулювання міжнародного і національного права.

Отже, ґрунтуючись на викладеному вище, вважаємо можливими зробити наступні висновки. Принципи міжнародного права носять нормативний характер через своє закріплення в міжнародних договорах, пактах, конвенціях, деклараціях. Тобто юридичною формою існування міжнародно-правового принципу служить міжнародний договір. Принципи міжнародного права володіють вищою мірою спільності ніж просто норми міжнародного права. Принципи і норми міжнародного права стають обов'язковими для вживання в національній правовій системі лише після вираження на те державою відповідної згоди.

*Федосєєва Т. Р.,
доцент кафедри галузевих
правових наук НаУКМА,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОЗАСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Аналіз положень Сімейного кодексу України свідчить про акцент законодавця саме на судовому захисті прав та законних інтересів учасників сімейних правовідносин. Так, відповідно до ч. 10 ст. 7 СК України кожен учасник сімейних відносин має право на судовий захист, ст. 18 СК України закріплює право кожного учасника сімейних відносин, який досяг